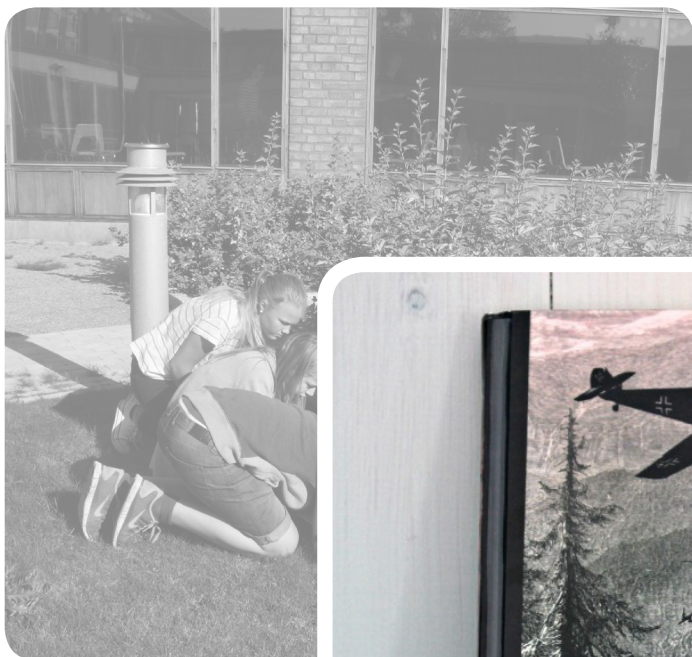

UPPDRAGET

- ett inspirationsmaterial för arbete med historia, litteratur och skapande

En rapport framtagen av Litteraturhuset Trampolin i Sandviken

Kulturcentrum!

Sandvikens Kommun

Inledning

I slutet av augusti 2014 inleddes en projektsatsning på Litteraturhuset Trampolin i Sandviken. Med utgångspunkt från Camilla Lagerqvists ungdomsroman *Uppdraget* fick elever i åk 6 på ett lekfullt sätt lära sig om bland annat historia, litteratur och kreativt skrivande.

I det här inspirationsmaterialet vill vi berätta om arbetet med konceptet som togs fram kring *Uppdraget*. Vi hoppas även kunna inspirera dig som t.ex. är pedagog, kulturpedagog eller författare att starta ett liknande projekt eller använda ett liknande arbetssätt tillsammans med en barngrupp.

Bakgrund

Litteraturhuset Trampolin är sedan 2013 en del av Sandvikens Kulturcentrum. Verksamhetens syfte är att stärka barn och ungas läs- och språkutveckling genom olika estetiska uttrycksformer, med fokus på berättande. Dramapedagogen Ulrika Goude Westby har sedan Litteraturhuset var ett projekt varit med i verksamhetens arbetsgrupp. Våren 2014 fick Ulrika möjlighet att göra något konkret av de tankar som diskussionerna kring Litteraturhuset och nya metoder och arbetssätt väckt hos henne. Tillsammans med författaren Camilla Lagerqvist presenterade hon idén om att göra ett projekt kring Camillas bok *Uppdraget* för verksamhetsutvecklarna på Litteraturhuset Trampolin.

Tillsammans arbetade Ulrika, Camilla och verksamhetsutvecklarna fram huvuddragen i ett koncept. En pilotgrupp bestående av fem elever som precis börjat årskurs sex testade och utvärderade konceptet i mitten av augusti 2014. Deras synpunkter blev mycket viktiga för den slutgiltiga utformningen. T.ex. uttryckte eleverna stor uppskattning för inslaget av rollspel, varför den delen utökades i den slutgiltiga versionen.

I början av höstterminen 2014 skickades ett brev ut till alla pedagoger i årskurs sex i Sandvikens kommun, där deras klasser erbjöds att delta i projektet *Uppdraget*. Gensvaret var mycket stort och både höst- och vårterminen blev snabbt uppbokade. Texten i denna rapport bygger på erfarenheter från genomförandet under läsåret 2014-2015.

Om ungdomsromanen *Uppdraget*

Camilla Lagerqvists ungdomsroman *Uppdraget* (B. Wahlströms förlag 2014) utspelas under andra världskriget och handlar om tre trettonåringar i Värmland som bestämmer sig för att bilda en motståndsrörelse för att kämpa mot nazisterna.

Så här beskrivs *Uppdraget* av förlaget:

Sommaren 1943 ska Maja fylla 13 år. Hon bor med sin familj i ett litet samhälle i Värmland. Bara några mil bort, på andra sidan den norska gränsen, tas judiska familjer till fånga och skickas till koncentrationsläger i Tyskland. När Maja får två nya vänner, den norska flickan Hilde och den judiske pojken Ben, inser hon att kriget trots allt inte är speciellt långt bort. När de tre vännerna får höra att nazisterna är ute efter en motståndskvinna som kallas för Svarta Rosen bestämmer de sig för att göra vad de kan för att hjälpa till. Ett beslut som visar sig vara mycket farligare än de kunnat tro. Uppdraget är en bok om vänskap, mod och att göra det rätta även när det är svårt. Det är också en berättelse om en tid i Sverige som det inte har skrivits så mycket om tidigare.

Uppdraget är del 1 i serien Svarta rosen, där delarna 2 (*Isbarnen*) och 3 (*Förrädarna*) utkom 2015.

Koppling till styrdokument

Eftersom *Uppdraget* utspelar sig under andra världskriget finns en naturlig koppling till historia, men även till de andra SO-ämnena; geografi, religionskunskap och samhällskunskap samt till svenska/kreativt skrivande.

Så här beskrevs projektet i inbjudan till de deltagande skolorna:

Projektet behandlar tre av de fem förmågorna i The Big Five, de fem viktigaste förmågorna i Lgr11 enligt Göran Svanelid, universitetslektor och före detta lärarutbildare som medverkat till att ta fram kursplaner till Lgr11.

Analysförmåga

Beskriva orsaker och konsekvenser. Föreslå lösningar. Förklara och påvisa samband. Se utifrån och växla mellan olika perspektiv. Jämföra: Likheter och skillnader, för- och nackdelar.

Kommunikativ förmåga

Samtala. Diskutera. Motivera. Presentera. Uttrycka egna åsikter och ståndpunkter. Framföra och bemöta argument. Redogöra, formulera, resonera och redovisa

Metakognitiv förmåga

Tolka. Värdera. Ha omdömen om. Reflektera. Lösa problem med anpassning till en viss situation, syfte eller sammanhang. Avgöra rimligheten. Välja mellan olika strategier. Pröva och ompröva.

Genomförande

Med utgångspunkt från handlingen i *Uppdraget* bestämdes att de deltagande eleverna skulle delas upp i motståndsgrupper. De olika motståndsgrupperna skulle sedan utföra fem olika uppdrag under tidspress.

Programmet var uppdelat i två delar så att eleverna kom till Litteraturhuset Trampolin två förmiddagar, två timmar per tillfälle. Den första förmiddagen var vikt för de olika uppdragen och under den andra träffen drogs på ett lekfullt sätt paralleller mellan dåtid och nutid och diskuterades förtryck, likheter och olikheter.

Träff 1 - Uppdragen

Den första delen i projektet handlar om fem olika uppdrag som eleverna ska utföra. Innan eleverna kommer till Litteraturhuset Trampolin hade deras lärare fått i uppdrag att dela upp dem i grupper om fyra eller fem. När klassen sedan kommer till Trampolin får de reda på att de grupper som de delats upp i från och med nu är motståndsgrupper och att de befinner sig i andra världskriget. Grupperna får sedan en varsin iPad med tidtagningsfunktion och uppmaningen

att varje uppdrag får ta max tio minuter. De får också veta att uppdragen är kopplade till romanen *Uppdraget*. De får information om boken av författaren Camilla och får veta att deras uppgift är att samla in saker så att motståndsmän kan befria den fängslade motståndskvinnan Svarta rosen. För att kunna utföra uppdragen måste de samarbeta, prova egna idéer och lösa problem.

Uppdrag 1 - Doktorinnan

I boken *Uppdraget* finns en kvinna som kallas doktorinnan. Hon visar sig vara nazist och har tagit fram ett eget dödsregister. I registret finns kort över människor som doktorinnan tycker att nazisterna ska skicka till koncentrationsläger om tyskarna invaderar Sverige. I projektet finns "Doktorinnan" (dramapedagogen i roll) innanför en stängd dörr. Utanför sitter en av de informationsskyltar som eleverna måste läsa för att klara uppdraget. Informationen handlar om de nazistiska grupper som fanns i Sverige under andra världskriget och om de dödsregister som vissa nazister upprättade över judar, romer och funktionshindrade. Elevernas uppgift är att hitta och ta två kort ur "doktorinnans" dödsregister. För att kunna göra det måste eleverna samarbeta och lägga upp en strategi. Vad ska de säga till doktorinnan för att de ska få komma in i hennes hus? Hur ska de kunna ta kort ur dödsregistret utan att hon märker det?

Uppdrag 2 - Tysk soldat

Elevernas uppgift här är att lura av en "tysk soldat" (spelas av en volontär/amatörskådespelare) en nyckel. Soldaten har nämligen nyckeln till Svarta rosens cell. Utanför rummet där den tyske soldaten befinner sig ligger en iPad som de kan googla på. Deras uppgift är att ta reda på minst fem råvaror som det rådde brist på under andra världskriget. Råvarorna

ska de sedan muta soldaten med för att få nyckeln. Utanför dörren sitter också information om andra världskriget och Tysklands invasion av Norge och Danmark. När eleverna googlat fram fem varor kan de knacka på dörren in till soldaten och försöka övertyga honom att ge dem nyckeln i utbyte mot varorna.

Uppdrag 3 - Hemligt kodspråk

Här finns en telegrafnyckel och elevernas uppgift är att själva konstruera ett kodat meddelande. En informations-skylt berättar om hur telegrafan användes under andra världskriget och om de kodade meddelanden som skickades mellan de allierade länderna och mellan de olika motståndsrörelserna. Eleverna får också exempel på hur ett kodat meddelande kunde se ut. De måste nu själva komma på ett hemligt kodspråk och skicka en varning till motståndsrörelsen om att Svarta rosen är i fara.

Uppdrag 4 - Förintelsen

Här är elevernas uppgift att ta reda på hur judeförföljelsen startade. En iPad att googla på finns vid stationen liksom information vad som hände med de norska judarna när tyskarna invaderade landet. Eleverna får också se ett bildspel från andra världskriget och koncentrationslägren för att få ledtrådar till vad som hände.

Uppdrag 5 - Flyktvägar

Eleverna måste hitta en gömd karta och på den fylla i en flyktväg åt Svarta rosen från Norge till Sverige. För att kunna göra det får de använda sig av geocaching. De får låna en mobil och med hjälp av GPS:en i mobilen får de leta sig fram till kartan. De får också information om hur de norska flyktingarna tog sig över gränsen till Sverige under andra världskriget.

Avslutning första träffen

När alla motståndsgrupperna genomfört alla sina uppdrag samlas de igen. Strax därpå kommer motståndsmannen Sven in och eleverna får gruppvis redovisa sina uppdrag och ge Sven de saker de fått med sig för att han ska kunna rädda Svarta rosen.

Mellan träffarna - Uppdrag att arbeta med i skolan

Den första träffen avslutas med att eleverna får skrivtips från författaren Camilla och en uppgift att göra tillsammans i skolan tills nästa träff. Uppgiften/uppdraget handlar om att döpa sin motståndsgrupp och sedan tillsammans hitta på och skriva om ett uppdrag som deras motståndsgrupp utfört under andra världskriget.

Träff 2 - Om förtryck, likheter och olikheter

Träff 2, som vanligen genomförs en vecka efter den första träffen, inleds med att eleverna får leka människomemory. (Se beskrivning på sida 8). Syftet med leken är att flytta fokus från boken och historien (som träff 1 kretsade kring) till nutiden och eleverna själva. Leken avbryts av att en för eleverna främmande auktoritär person kommer in i rummet och säger åt eleverna att de måste ha blå plasthättor på huvudet. Personen förklarar inte varför utan säger bara att det kan gå illa annars. Sedan försvinner personen och bara en stund senare knackar motståndsmannen Sven på dörren. Han säger åt eleverna att de inte får ta av sig hättorna eftersom de kan råka väldigt illa ut då. Sedan ber han de olika motståndsgrupperna att berätta om de uppdrag de har varit ute på. Eleverna läser sedan gruppvis upp sina berättelser. När alla är klara ger sig Sven av, men han ber grupperna att tänka på olikheter och likheter.

Eleverna får sedan papper och penna och ombeds att skriva upp så många likheter och olikheter som de kan komma på i grupperna. Det kan till exempel vara att alla bor i villa eller att tre har blåa ögon och två har bruna.

När de arbetat en stund med likheter och olikheter klampar en tysk soldat in och säger åt en av motståndsgrupperna att följa med eftersom doktorinnan vill träffa dem.

Inne hos doktorinnan bjuds eleverna på saft och kakor och utsätts samtidigt för ett förhör. Doktorinnan vill försäkra sig om att alla är och tycker lika. Här har motståndsgrupperna nytta av sina listor.

Medan en motståndsgrupp är på förhör får resterande grupper göra statyer som föreställer förtryck. (Ordet förklaras och jämförs med mobbing.) De får sedan gruppvis visa sina statyer för varandra och de elever som tittar på får

i uppgift att bryta förtrycker genom att ändra statyn. Syftet med denna övning är att eleverna kan få upp ögonen för att förtryck kan vara vardagliga saker och att det är möjligt att bryta förtrycket.

Därefter får eleverna i uppdrag att lista ut ett hemligt meddelande på samma sätt som motståndsgrupperna gjorde under andra världskriget – genom en kod som visar vilka ord i en särskild bok som ska lyftas ut och bilda ny mening. Under tiden hämtas nya motståndsgrupper in för förhör tills alla grupper blivit förhörda.

När alla kommit tillbaka diskuterar gruppen tillsammans och drar paralleller från andra världskriget till nutid. Händer liknande saker nu? Finns det folkgrupper som förtrycks och som måste fly? Diskussionen handlar också om andra världskriget och förintelsen. Vad utsattes judarna för innan de skickades till koncentrationslägren? Frågan ställs till gruppen: *"Är det någonting ni tycker att ni har blivit utsatta för här idag?"*

Efter en stund är det alltid någon eller några av eleverna som kommer på sambandet mellan judarnas gula stjärnor och de blå hättor de själva fått på huvudet. I samtliga grupper bestämde sig eleverna sedan för att dra av sig hättorna när doktorinnan och den tyske soldaten stormar in i rummet. Många av eleverna poängterade också att man har rätt att få vara olika.

Den andra och sista träffen avslutas med att läraren får ett exemplar av romanen Uppdraget för att läsa högt i klassen.

Forskningsstudie kring Uppdraget

Under våren 2015 följde forskaren Fredrik Lindstrand en av klasserna när de mötte konceptet Uppdraget. Hans observationer har resulterat i studien *Med berättelsen som mål och medel i en gränsöverskridande lärprocess kring andra världskriget*. (Konstfack 2016) I studien undersöker Fredrik Lindstrand hur eleverna ges möjlighet att skapa mening och gestalta sitt kunnande i projektet. Han konstaterar att projektet som helhet kan betraktas som en lärprocess för dagens unga, som är vana vid denna typ av berättelsevärldar från den populärkultur de engagerar sig i på sin fritid. Fredrik Lindstrand ser det som ett steg i den riktning som efterfrågas av t.ex. Staffan Selander (2003) och Peter Gärdenfors (2010) som skriver:

"En besvärlig, men central, fråga för en undervisande organisation (skola) är hur man skall kombinera det nyfikna utforskandet som drivs av elevens inre motivation med de läromål som finns inom organisationen (läroplanerna i skolan). (...) en idé man kan låna från datorspelen är att organisera lärande kring olika former av uppdrag. Eleven, eller ännu bättre eleverna i en liten grupp, får i uppgift att lösa ett konkret problem. (...) För att lösa uppgiften gäller att eleverna tar reda på de teorier och fakta som i första hand är nödvändiga för att de ska *förstå* vad en lösning går ut på." (s. 89)

Röster om projektet Uppdraget

Dramapedagogen Ulrika Goude Westby och författaren Camilla Lagerqvist:

"Vi har fått väldigt positiv respons från både elever och pedagoger vilket har gjort ett roligt projekt ännu roligare. Vi har också känt att vi bidragit till att eleverna fått nya kunskaper på ett nytt sätt som de har uppskattat. Genom projektet har vi också visat att man inte behöver sitta i en skolbänk för att lära sig de ämnen som finns i läroplanen. Vi hoppas också att de gett eleverna nya infallsvinklar på hur man kan samarbeta och framförallt att eleverna känner att alla inte behöver vara lika – att det är okej att var olika."

Ur enkät skickad till pedagoger som deltagit med sina elever:

"Mina elever var mycket nöjda, de tyckte att det var spännande och intressant."

"Eleverna tyckte att det var roligt och att det var ett annorlunda sätt att lära på."

"Eleverna hade fått en fin introduktion i Judendomen det märktes tydligt när vi läste om Judendomen i religion."

"De har fått med sig mycket om andra världskriget och hur det var då. De har fått med sig mycket om olikheter och likheter."

"Vi har pratat mycket om hur det kunde se ut för människor som upplevde kriget på nära håll."

"Jag skulle vilja ha undervisningen på det här sättet. Ett jättebra projekt!"

"Mycket bra, så här kan ni jobba med flera böcker/teman!"

Tips till dig som vill starta ett eget projekt:

Jobba med uppdrag:

Utgå från lokaler där det finns tillgång till flera rum för att lättare skapa stationer där de olika grupperna inte störs av varandra. Leta efter ett par volontärer som vill agera skådespelare. Ett tips är att höra med pensionärsföreningar eller amatörteatergrupper på orten. Låt eleverna få ett uppdrag att lösa vid varje station. Uppdraget bör vara utformat så att eleverna måste samarbeta och hitta egna lösningar.

Använda rekvisita:

Enkel rekvisita gör uppdragen mer spännande. Till Uppdraget lånades en telegrafnyckel från Järnvägmuseet och soldatkläder från Folkteatern in. Kaffekoppar, kakfat och dukar till doktorinnans kaffebord samlades in. En gammal bandspelare med musik från 1940-talet blev pricken över i.

Ge eleverna skrivuppdrag:

Inled med att ge eleverna konkreta tips som de kan använda när de skriver. Till exempel att ha med alla sinnen i berättelsen. Ta ett tema ur boken ni arbetar efter och be dem skriva en berättelse tillsammans i grupperna. Sedan får de redovisa sina berättelser nästa gång ni träffas. Hur de gör det är upp till dem själva. Det kan vara genom högläsning eller genom att dramatisera berättelsen.

Skapa en lekfull stämning - Människomemory:

Leken börjar med att två av eleverna får lämna rummet. Resten parar ihop sig två och två. Paren bestämmer sedan ett ljud och en rörelse som just de ska göra. När alla par är klara sätter man sig i rummet, men paren delar på sig. De elever som stått utanför får sedan komma in. De ska nu tävla mot varandra genom att få så många par som möjligt. De pekar på en klasskompis som får resa sig upp och göra ett ljud och en rörelse. Sedan gäller det att hitta den som har samma ljud och rörelse. Som ett vanligt memory, fast med levande kort!

Dra paralleller till elevernas egen verklighet:

Istället för att dra paralleller från den historiska kontexten i boken ni arbetar med till samtidshistorien kan ni dra paralleller från innehållet i boken till företeelser i elevernas egen värld. Använd det lilla och bekanta för att belysa det stora skeendet.

Samla in elevernas berättelser:

Det är viktigt att elevernas berättelser tas på allvar. Anlita gärna en utomstående autentisk läsare. Finns det en liten budget kan elevernas texter tryckas i bokform. Ett billigare alternativ kan vara att publicera dem som e-bok. Huvudsaken är att eleverna får känna det blir någonting av det de skapat.

Tips på böcker som kan användas för arbete med historia/litteratur/skapande:

Ingelin Angerborn: *Hjärta av damm*

John Boyne: *Pojken i randig pyjamas: en sorts saga*

Kate Dicamillo: *Edward Tulanes fantastiska resa*

Åsa Larsson och Ingela Korsell: *PAX-serien*

Cecilia Lidbeck: *Barnhemmet*

Michael Morpurgo: *Kaspar - en kunglig katt*

Andy Mulligan: *Box 101: Ett fynd. En gåta. En livsfarlig jakt*

Maj Samzelius: *Hjältar och monster på himlavalvet: första boken*

Robert Louis Stevenson: *Skattkammarön*

Monica Zak: *Alex Dogboy*

Läs mer:

www.sandviken.se/trampolin

<http://www.arbetsblad.se/gastrikland/sandviken/uppdraget-radda-den-svarta-rosen>

Med berättelsen och berättandet som mål och medel i en gränsöverskridande läroprocess kring andra världskriget (Konstfack 2016) - en studie av Fredrik Lindstrand
<http://sandviken.se/download/18.636a137a153c332a-5bc69b63/1461910432912/Uppdraget+slutversion+april+2016.pdf>